

Hur har One Health implementerats i Sverige?

Erfarenheter från Covid-19 pandemin och behov av vidareutveckling av konceptet

Elin Pöllänen, Hyo Won Park,
Ludwig Honk, Walter Osika

Elin Pöllänen, MSc of Public Health & BS in Political Science, research assistant,
Karolinska Institutet, Stockholm. E-post: music.kieli@gmail.com

Hyo Won Park, MSc in Political Science, research assistant, Karolinska Institutet,
Stockholm. E-post: hyo.won.park@ki.se

Ludwig Honk, MSc in Psychology & MSc in International Business, research assistant,
Karolinska Institutet, Stockholm. E-post: ludwig.honk@ki.se

Walter Osika, MD, PhD, Karolinska Institutet, Stockholm. E-post: walter.osika@ki.se

Konceptet "One Health" (OH) fokuserar på samspelet mellan människor, djur och natur, och att en balans mellan deras olika behov är avgörande för deras respektive "hälsa", och därmed för en hållbar planet. Under Covid-19-pandemin kom OH att lyftas framför allt när det gäller övervakning och tidig upptäckt av zoonoser (sjukdomar som sprids mellan djur och människor). Utifrån en kartläggning av hur konceptet använts i Sverige beskrivs fördelarna och begränsningarna med att tillämpa OH-principerna på framtida pandemiförebyggande strategier, och förslag presenteras för hur OH kan vidareutvecklas med ett mindre antropocentriskt fokus.

The concept of 'One Health' (OH) refers to a unified approach for balancing and optimising the health of people, animals, and the environment. We show that this approach has become particularly salient following the Covid-19 pandemic, especially regarding surveillance and early detection. Drawing on evidence from Sweden, we assess the benefits and limitations of applying OH principles to future pandemic prevention strategies and provide suggestions for a further development of OH, with a less anthropocentric bias.

Bakgrund – smygande kriser

Covid-19-pandemin kan kallas en ”smygande” kris (creeping crisis, Boin m.fl., 2021): den ökande risken för pandemiutbrott på grund av mänskliga aktiviteter har varit känd i många år, men trots det har beslutsfattare och myndigheter på olika nivåer inte agerat, eller agerat otillräckligt, vilket gjorde en akut kris oundviklig. Covid-19 påminde oss återigen om det nära sambandet mellan människors, djurs och miljöns hälsa och behovet av nya koncept och strategier för att hantera och överbrygga begränsningarna i nuvarande system.

Zoonotiska virus & pandemier

Spridningen av virus från djur till människa har orsakat flera internationella kriser sedan början av 2000-talet, såsom till exempel allvarligt akut respiratoriskt syndrom (SARS), H1N1 och H5N1 (svininfluensan respektive fågelinfluensan), MERS, Ebola, Zika och Covid-19. Under Covid-19-pandemin identifierades dessutom ett utbrott av zoonosen mpox (i maj 2022, WHO, 2023a). Det uppskattas att det under de senaste fem decennierna har inträffat ett utbrott av en ny infektionssjukdom på grund av zoonotiska virus nästan varje år (Sironi, m.fl., 2022). Skogsavverkning, intensiv boskapsuppfödning, och handel med vilda djur, och klimatförändringar, som till stor del är resultatet av mänskliga aktiviteter, har ökat risken för zoonoser (Clarke, m.fl., 2022; Leal Filho, m.fl., 2022).

Pandemiberedskap i Sverige

Sverige var inte tillräckligt förberett för en pandemi, enligt både den nationella coronakommissionen som tillsattes för att granska landets hantering av Covid-19 pandemin (Coronakommissionen, 2022), samt Riksrevisionens granskningsrapport av regeringen, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsens insatser i det nationella smittskyddet (2023). Åtgärder vidtogs för sent eller var för begränsade, särskilt i det tidiga skedet av pandemin. Skyddandet av utsatta befolkningsgrupper misslyckades, åtminstone delvis, försiktighetsprinciper tillämpades i begränsad omfattning avseende smittskyddsfrågor, och kommissionen underströk behovet av en självkritisk process, även om bedömningarna varierar mellan olika forskare (Brusselsaers m.fl., 2022; Ludvigsson, 2023).

One Health

Sedan utbrottet av Covid-19 har flera internationella initiativ, såsom det föreslagna globala pandemifördraget (European Council, 2022) betonat behovet av att integrera principerna ”One Health” (OH) i det globala regelverket för, och styrningen av, pandemiprevention och -hantering (OHHLEP, 2022). OH är ett

koncept baserat på att människa-djur-och miljö är tätt sammanvävda, och det uppmuntrar till tvärsektorielt samarbete mellan beslutsfattare och myndigheter för att optimera hälsan i alla sektorer (WHO, 2017). OH konstaterar att hälsan hos människor, tama och vilda djur och växter, och naturen i stort, är sammankopplade och att de är beroende av varandra, och dess mål är att mobilisera flera sektorer, discipliner och samhällsinstanser, på olika nivåer (ibid.). Hälsa kan och bör inte uppfattas som viktig för enbart människor, och det finns ansatser att komma bort från den dominerande antropocentriska synen på människan som exceptionell och privilegierad (Sironi, m.fl., 2022). Trots detta anser alltfler att den nuvarande konceptualiseringen av OH inte är tillräckligt radikal och inte hanterar de etablerade föreställningarna om hierarkierna bland människor, djur och miljö, och därför är fortsatt tydligt antropocentrisk (Sironi, m.fl., 2022; Cañada, m.fl., 2022). Till exempel Sironi m.fl., (2022) beskriver hur det konventionella OH-konceptet fungerar inom de ramar som sätts av djuruppfödningss-industrin; nämligen med fokus på att förbättra biosäkerhet och att övervaka potentiella smittämnen/vägar. En djärvare och mer radikal konceptualisering av OH skulle t.ex. konstatera att den industriella djuruppfödningen medför att djuren utsätts för ett fruktansvärt lidande både fysiskt och mentalt, samt bidrar till förlust av biologisk mångfald och fortsatta klimatförändringar. Även inom andra områden, såsom inom framtagandet av nya medicinska behandlingsmetoder, ifrågasätts nuvarande sätt att använda sig av djur (Akhtar, 2015).

Det djurindustriella komplexet omsätter årligen oerhört stora belopp, och dess manipulation av vår konsumtion har lyckats normalisera mänskligt intag av miljarderna industriellt uppfödda och slaktade djur varje år. För att tillfredsställa efterfrågan och maximera vinsten föds djur upp och hålls fångna under hemiska förhållanden, utan tillräckligt med utrymme, ljus eller ventilation, samtidigt som de utsätts för långa transporter som försämrar immunförsvar och triggar stressreaktioner (Clarke m.fl., 2022).

Kartläggning av implementeringen av One Health i Sverige

I vår kartläggning av styrdokument ser vi att Sverige har implementerat OH i sitt förhållandevis framgångsrika arbete mot antimikrobiell resistens, där tidiga förebyggande insatser och ett högt prioriterat engagemang har lett till att Sverige har den lägsta antibiotikaanvändningen (inom djurhållning) i EU. OH ingår också praktiskt, men inte formellt, i samarbeten och planer kring zoonotiska sjukdomar. Detta arbete är dock mer praktiskt än strategiskt inriktat. Samarbetet har inte integrerats i formell pandemihantering, vilket exemplifierades av utelämnandet av djursektorn från den initiala pandemihanteringen fram tills veterinärmedicinska laboratorier självmant påminde om att de stod beredda att hjälpa till med att analysera prover etc. baserat på sin omfattande erfarenhet av

att arbeta med (och kommunicera kring) zoonotiska sjukdomar (Statens veterinärmedicinska anstalt, 2022).

Vi konstaterar att det inte finns några tydliga indikationer på att ansvariga beslutsfattare och myndigheter i Sverige inkluderar OH eller tillräckligt aktivt uppmärksammar de starka sambanden mellan hälsa hos människa-djur-miljö i pandemihanteringen, något som däremot gjorts i internationella sammanhang. Det kan bero på att risken för att en pandemi ska inträffa i Sverige anses vara låg och att Sverige har kommit långt i tvärssektoriella samarbeten kring antimikrobiell resistens och zoonotiska sjukdomar.

Vi ser en risk för självtillräcklighet och stagnation, istället för den utveckling som behövs inom flera OH-relaterade områden. Återkommande systematiska genomgångar av djuruppfödningssystemen uppmärksammar årligen ökande problem i Sverige. Även om OH beskrivs som ett användbart ramverk för att förebygga antimikrobiell resistens (AMR) och lyfts i Agenda 2030 (UN, 2015), är det inte integrerat i Sveriges egna miljömål, trots det trängande behovet av förbättringar avseende ekosystemens ”hälsa” och biologisk mångfald.

Dessutom konsumerar svenskarna på ett sätt som skulle kräva fyra planeter för att upprätthålla över tid om hela jordens befolkning konsumerade på samma sätt, vilket i sig bidrar till ökad risk för globala pandemier samt utarmning av planeten.

Vår kartläggning bekräftar även resultaten från en studie av Humboldt Dachdroeden (2021), som fann att ingen av de svenska statliga myndigheter som hon studerade hade implementerat en strategi för OH. Även om intervjupersonerna generellt uttryckte sitt stöd för konceptet, framkom en osäkerhet och förvirring avseende hur man skulle översätta konceptet till konkret handling. Även om Sverige har integrerat OH-metoden i strategiska planer för AMR, har man inte anammat ett bredare OH-synsätt som innefattar en omsorg om djurens och miljöns hälsa bortom riskminimering avseende zoonotiska sjukdomar.

Begränsningar i hur One Health används för närvarande

Det finns grundläggande problem med själva OH-konceptet, som, om de lämnas oadresserade, kommer att fortsätta att underhålla en antropocentrisk inramning av människa-djur-miljörelationer och hälsa. Konceptet saknar ett tydligt etiskt ramverk, och transparens i hur olika intressen, intressenter och relationer påverkar dess maktdynamik och därmed dess normerande roll. OH:s nuvarande konceptualisering följer samma logik som andra problembeskrivningar; med en teknisk/extern inramning där strategin varit att (re)agera först när en pandemi väl uppstår. Med fokus på riskreducering, övervakning och behandling påverkar och styr OH-regelverk och riktlinjer till att skydda människors hälsa (enligt WHO, 1948). Djur och miljöer ses främst som risker för människors hälsa (eller som produktionsenheter), vilket lämnar miljö-hälsan i stort sett odefinierad,

och djurhälsan begränsas till frånvaron (eller kontroll) av infektionssjukdomar, vilket förbiser djurens sociala och psykiska välbefinnande.

OH och pandemiprevention behöver således inkludera djur och natur mycket mer tydligt och icke-hierarkiskt, och för att göra det på ett framgångsrikt sätt behöver människors förståelse och tankegångar, s.k. *mindsets*, förändras (Ives m.fl., 2020), vilket även i tidigare forskning beskrivits som viktiga områden i ett system där interventioner kan ge kraftfulla hävstångseffekter - (Woiwode, m.fl., 2021; Wamsler & Bristow 2022). Om ”djup prevention” (Woolaston & Lewis, 2022) eller ”primär prevention” (Bernstein m.fl., 2022) användes i större utsträckning skulle det kunna medföra att man agerar på bakomliggande orsaker till pandemier, såsom ogenomtänkt storskalig skogsavverkning, hög konsumtion av animaliskt protein och (illegal) handel med vilda djur.

Förbättringar av rutiner och samarbeten skulle kunna förbättra pandemiberedskap och -hantering, men skulle vara otillräckliga i den meningen att nuvarande förhållningssätt ändå innebär ett ständigt pågående ”krig” mot både djur och natur (Stucki 2021, 2023).

Rapporten ”Making peace with nature” av UNEP (Baste, m.fl., 2021), belyser den våldsamma och utnyttjande ”mord- och självmordsrelation” människor har till naturen, vilken måste förändras om vi ska kunna nå en ökad hållbarhet.

Sammanlänkningsenheten av människors, djurs och naturens rättigheter betonar ytterligare behovet av kompletterande lagar som reglerar människors skyldigheter mot djur och natur. Värdet av förbättrade relationer mellan människa, djur och natur identifierades under pandemin, där närvaron av natur och djur fungerade som skyddande faktorer och gav ett påtagligt stöd till människor (Sparks m.fl., 2020, Löhmus, m.fl., 2021; Morgan, m.fl., 2020).

Slutsatser

Enligt vår analys har Sverige resurserna för att förebygga pandemier, men saknar tillräcklig medvetenhet om och ambition att genomföra detta preventionsarbete på riktigt (Coronakommissionen, 2022; Riksrevisionen, 2022). Baserat på våra resultat och tidigare studier om One Health (Kamenshchikova, m.fl., 2021) och dess utvecklingsområden (Destoumieux-Garzón, m.fl., 2018) är det osäkert om en ny definition av OH-principerna (OHHLEP 2022b) kommer att leda till åtgärder baserade på de starka och mångsidiga kopplingar som finns mellan människor, djur och miljöer.

Idag behövs ett kompletterande koncept, eller vision, som skulle kunna utveckla folkhälsopolitiken till att även omfatta solidaritet med icke-mänskliga djur och naturen, (Akthar, 2013; Rock & Degeling, 2015; Baquero, m.fl., 2021) och bidra till regelverk och riktlinjer som agerar på bakomliggande orsaker till zoonoser.

Tankegångar och innehåll i ovanstående artikel har även presenterats i en s.k. MOOC (massive open online course, Coursera, 2022) som man kan ta del av kostnadsfritt.

Detta projekt har finansierats av Formas (Dnr 2019-00390; Dnr 2019-01969) samt Europeiska Unionens Horizon 2020 forsknings och innovationsprogram (Dnr 101016233).

Vi vill tacka Aysha Akhtar, Cecilia Stenfors, Pedro Villareal, Saskia Stucki, Sarah Humboldt-Dachroeden, Mark Rhinard, Björn Olsen och Lotta Berg för värdefulla bidrag till utveckling av området, och för vår förståelse av detsamma.

Referenser

- Akhtar, A. (2013). The need to include animal protection in public health policies. *Journal of Public Health Policy*, 34, 549-559. <https://www.jstor.org/stable/43288152>
- Akhtar, A. (2015). The flaws and human harms of animal experimentation. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 24(4), 407-419.
- Baste, I. A., Watson, R. T., Brauman, K. I., Samper, C., & Walzer, C. (2021). Making peace with nature: a scientific blueprint to tackle the climate, biodiversity and pollution emergencies. <https://www.unep.org/resources/making-peace-nature>
- Baquero, O. S., Benavidez Fernandez, M. N., & Acero Aguilar, M. (2021). From modern planetary health to decolonial promotion of one health of peripheries. *Frontiers in Public Health*, 9, 637897. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.637897>
- Bernstein, A. S., Ando, A. W., Loch-Temzelides, T., Vale, M. M., Li, B. V., Li, H., ... & Dobson, A. P. (2022). The costs and benefits of primary prevention of zoonotic pandemics. *Science Advances*, 8(5), eabl4183. DOI: 10.1126/sciadv.abl4183
- Boin, A., Ekengren, M., Rhinard, M. (2021). Understanding and Acting Upon a Creeping Crisis. In: Boin, A., Ekengren, M., Rhinard, M. (eds) *Understanding the Creeping Crisis*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70692-0_1
- Brusselsaers, N., Steadson, D., Bjorklund, K. *et al.* Evaluation of science advice during the COVID-19 pandemic in Sweden. *Humanit Soc Sci Commun* 9, 91 (2022). <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01097-5>
- Cañada, J. A., Sariola, S. & Butcher, A., 2022. In critique of anthropocentrism: a more-than-human ethical framework for antimicrobial resistance. *Medical Humanities*, 48(16). <http://dx.doi.org/10.1136/medhum-2021-012309>
- Clarke, C., Charles B., and Matthew C. (2022). 'COVID-19 and Zoonotic Disease: Manufacturing and Organizing Ignorance within the Animal-Industrial Complex', in Linda Tallberg, and Lindsay Hamilton (eds), *The Oxford Handbook of Animal Organization Studies*, Oxford Handbooks (2022; online edn, Oxford Academic, 20 Oct. 2022), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780192848185.013.4>, accessed 21 May 2023.
- Coronakommissionen, Stockholm. *Slutbetänkande SOU 2022:10*, 2022: Regeringskansliet.

- Coursera (2022). One Health: Pandemic preparedness, prevention, and response. <https://www.coursera.org/learn/one-health-pandemic-preparedness-prevention-and-response>
- Destoumieux-Garzón D, Mavingui P, Boetsch G, Boissier J, Darriet F, Duboz P, Fritsch C, Giraudoux P, Le Roux F, Morand S, Paillard C, Pontier D, Sueur C, Voituron Y. The One Health Concept: 10 Years Old and a Long Road Ahead. *Front Vet Sci*. 2018 Feb 12;5:14. <https://doi.org/10.3389/fvets.2018.00014>
- European Council. (2022). An international treaty on pandemic prevention and preparedness. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/pandemic-treaty/>
- Humboldt-Dachroeden, S., 2021. One Health practices across key agencies in Sweden – Uncovering barriers to cooperation, communication and coordination. *Scandinavian Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1177/14034948211024483>
- Ives, C. D., Freeth, R., & Fischer, J. (2020). Inside-out sustainability: The neglect of inner worlds. *Ambio*, 49, 208-217. <https://doi.org/10.1007/s13280-019-01187-w>
- Kamenshchikova, A., Wolffs, PFG., Hoebe, CJP.A., Horstman, K. (2021). Anthropocentric framings of One Health: an analysis of international antimicrobial resistance policy documents, *Critical Public Health*, 31:3, 306-315, DOI: 10.1080/09581596.2019.1684442
- Leal Filho, W., Ternova, L., Parasnis, S. A., Kovaleva, M., & Nagy, G. J. (2022). Climate change and zoonoses: a review of concepts, definitions, and bibliometrics. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 893. <https://doi.org/10.3390/ijerph19020893>
- Löhmus, M., Stenfors, C. U., Lind, T., Lauber, A., & Georgelis, A. (2021). Mental health, greenness, and nature related behaviors in the adult population of Stockholm County during COVID-19-related restrictions. *International journal of environmental research and public health*, 18(6), 3303. <https://doi.org/10.3390/ijerph18063303>
- Ludvigsson, J. F., 2023. How Sweden approached the COVID-19 pandemic: Summary and commentary on the National Commission Inquiry. *Acta Paediatr*, 112(1), pp. 19-33. <https://doi.org/10.1111/apa.16535>
- Morgan, L., Protopopova, A., Birkler, R.I.D. et al. Human–dog relationships during the COVID-19 pandemic: booming dog adoption during social isolation. *Humanit Soc Sci Commun* 7, 155 (2020). <https://doi.org/10.1057/s41599-020-00649-x>
- One Health High-Level Expert Panel (OHHLEP), 2022a. *One Health Theory of Change*, s.l.: World Health Organization.
- One Health High-Level Expert Panel (OHHLEP), Adisasmito WB, Almuhairei S, Behravesh CB, Bilivogui P, Bukachi SA, et al. (2022b) One Health: A new definition for a sustainable and healthy future. *PLoS Pathog* 18(6): e1010537. <https://doi.org/10.1371/journal.ppat.1010537>
- Riksrevisionen (2023). Det nationella smittskyddet – inte anpassat för en storskalig smittspridning. RiR 2023:9. ISBN 978-91-7086-660-9
- Rock, M. J., & Degeling, C. (2015). Public health ethics and more-than-human solidarity. *Social Science & Medicine*, 129, 61-67. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.05.050>
- Sironi, V. A., Inglese, S. & Lavazza, A., 2022. The “One Health” approach in the face of Covid-19: how radical should it be?. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 17(3). <https://doi.org/10.1186/s13010-022-00116-2>

- Statens veterinärmedicinska anstalt (2022). Regeringsuppdrag om nya zoonoser - Uppdrag att granska djurhållning med avseende på risken för uppkomst och spridning av nya smittor mellan djur och människa. SVA:s rapportserie nr 75, ISSN 1654-7098 Rapporten är tillgänglig via www.sva.se.
- Stucki, S. (2021). Beyond Animal Warfare Law: Humanizing the 'War on Animals' and the Need for Complementary Animal Rights. *Max Planck Institute for Comparative Public Law & International Law (MPIL) Research Paper*, (2021-10). <https://ssrn.com/abstract=3824924>
- Stucki, S. (2023). *One Rights: Human and Animal Rights in the Anthropocene* (p. 104). Springer Nature.
- Sparks, T., Kurki, V., & Stucki, S. (2020). Animal rights: interconnections with human rights and the environment: Animal rights: interconnections with human rights and the environment. *Journal of Human Rights and the Environment*, 11(2), 149-155. <https://doi.org/10.4337/jhre.2020.02.00>
- UN (2015). Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>
- Vos, S., Bijmens, E. M., Renaers, E., Croons, H., Van Der Stukken, C., Martens, D. S., ... & Nawrot, T. S. (2022). Residential green space is associated with a buffering effect on stress responses during the COVID-19 pandemic in mothers of young children, a prospective study. *Environmental research*, 208, 112603. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2021.112603>
- Wamsler, C., Bristow, J. At the intersection of mind and climate change: integrating inner dimensions of climate change into policymaking and practice. *Climatic Change* (2022). <https://doi.org/10.1007/s10584-022-03398-9>
- WHO (1948). *Constitution of the World Health Organization*. Geneva: World Health Organization.
- WHO, 2017. *One Health*. [Online] Available at: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/one-health> [Accessed 19 May 2023].
- Woiwode, C., Schäpke, N., Bina, O., Veciana, S., Kunze, I., Parodi, O., ... & Wamsler, C. (2021). Inner transformation to sustainability as a deep leverage point: fostering new avenues for change through dialogue and reflection. *Sustainability Science*, 16, 841-858.
- Woolaston, Katie and Lewis, Bridget, Options for a Preventative Pandemic Treaty based on One Health (March 16, 2022). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4058944>